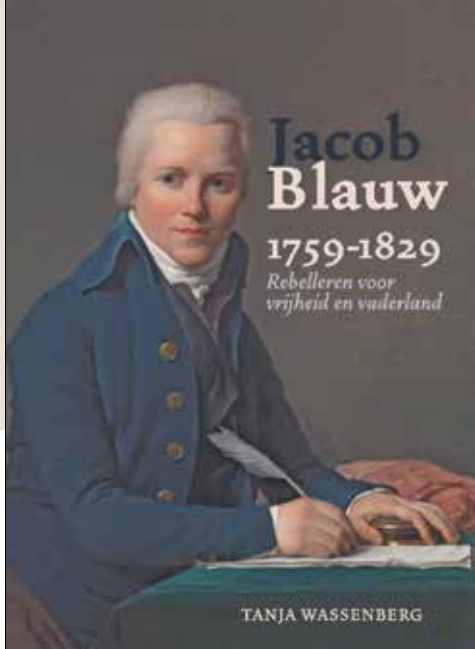

Interessant figuur in een spannende tijd

Jacob Blauw 1759-1829. Rebelleren voor vrijheid en vaderland. *Tanja Wassenberg* (Verloren, Hilversum 2022), 327 blz., € 35,00

Spannende tijden leveren interessante figuren op. De tijd rond de eeuwwisseling van de achttiende naar de negentiende eeuw was zo'n een spannende tijd. Interessante personen genoeg: Wilhelmina van Pruisen, Herman Willem Daendels, Rutger Jan Schimmelpenninck, Lodewijk Bonaparte en Jacob Blauw. Jacob Blauw? Op de site van de Open Universiteit, waar Wassenberg onlangs promoveerde, staat: 'Een vergeten rebel uit de Nederlandse geschiedenis'. Maar dan wel eentje die wist te voorkomen dat Nederland bij Frankrijk werd ingelijfd. Een interessante man dus. Geheel onbekend is Blauw niet. In *Patriotten en bevrijders* (1977) noemt Simon Schama hem 32 keer. Minder dan Daendels of Schimmelpenninck, maar vaker dan bijvoorbeeld Quint Ondaatje of Gerrit Paape. Het is echter een flinke stap van een 'amoureuus dubbelleven (...) met blond bepruikte vrouwtjes' waar copromotor Edwina Hagen in haar biografie over Schimmelpenninck over rept, naar een belangrijke rol in de patriotische revolutiepoging in 1795 en lid van de groep die 'het voortouw nam bij de oprichting en veiligstelling van de onafhankelijke status van de Bataafse Republiek'. Vaderlandsliefde en vrijheid; in alles stonden deze twee begrippen vooraan in het handelen van Jacob Blauw. Dat gold zowel in zijn functie als politicus, als diplomaat, als journalist. Maar eerst kwam Blauw als advocaat en kerkmeester in dienst bij de VOC. Blauw had moeite met de bemoeizucht van de compagnie. Wassenberg oppert dat hier mogelijk de basis werd gelegd voor zijn latere ontwikkeling tot patriot. Terug

in de Nederlanden vestigde Blauw zich in Gouda. In 1787 ontsnapte Blauw tot twee keer toe aan oproer, iets wat hem vaker zou lukken. In 1788 vertrok hij met zijn vrouw en dochter naar Leiden. In de jaren 1795 tot 1798 speelde Blauw zijn belangrijkste rol: gezant namens de Staten-Generaal. Nederland was geen bondgenoot, maar veroverd gebied en het was mede aan Blauw om te voorkomen dat het land bij Frankrijk werd ingelijfd. Op 28 juni 1795 werd Blauw tot de *Convention Nationale* toegelaten, wat Wassenberg zijn diplomatieke hoogtepunt noemt. In haar ogen was Blauw de meest doortastende onderhandelaar, waarmee hij de basis heeft gelegd voor het behoud van een onafhankelijk Nederland. Zij stelt ook dat Blauw in de geschiedschrijving nauwelijks waardering voor heeft gekregen en dat zijn rol vergeten schijnt te zijn. Blauw werd diplomaat, nam afstand van het 'nationale politieke wespennest' en keerde toch terug naar Nederland. Tevergeefs ijverde hij tegen de staatsgreep van 1798. Dat kostte hem zijn relatie met Daendels. Door zijn invloed werd hij beschermheer van meer gematigde parlementsleden, wat hem het predicaat 'verrader' opleverde. De Staatsregeling van 1798 – de eerste grondwet van Nederland – kwam mede door hem tot stand, waarmee 'zijn daden hebben bijgedragen aan het slagen van de Bataafse politiek'. Blauw ging in Parijs rentenieren, scheidde, hertrouwde, verloor zijn kapitaal, werd Frans staatsburger (1815) en werd de Parijse correspondent voor de *Oprechte Haarlemsche Courant* (1818-1829). Blauw schreef doorwrochte artikelen,

hij wilde zijn invloedrijke publiek op de hoogte houden van de Franse ontwikkelingen. Alles op een rij zettend concludeert Wassenberg dat Jacob Blauw geen succesvolle patriot-leider, noch een geslaagde politiek leider is geweest. Tijdgenoten vonden hem schrandere, oprecht en sympathiek, maar ook naïef en onbetrouwbaar. Hij was bewogen zonder zijn eigenbelang uit het oog te verliezen. Blauw was een solist, non-conformist en een notoire dwarsligger. Blauw was dus een van die vele interessante mannen, van wie het goed is dat er nu een biografie voor handen is.

Ger Jan Onrust

De mythe van Rusland

Het verhaal van Rusland. Mythe en macht, van Vladimir de Grote tot Vladimir Poetin. *Orlando Figes* (Nieuw Amsterdam, Amsterdam 2022), 336 blz., € 29,99

Het was George Orwell die schreef: 'Wie het verleden beheerst, beheerst de toekomst; wie het heden beheerst, beheerst het verleden.' Volgens de Britse historicus Orlando Figes gaat die wijsheid voor geen land ter wereld zo op als voor Rusland. Wij geschiedenisdocenten weten allang dat ons schoolvak meer is dan een overzicht van feitjes en jaartallen; het gaat om beeldvorming, over de manier waarop opeenvolgende generaties – in dit geval Russen – hun verleden hebben geïnterpreteerd, gemythologiseerd, misvormd en misbruikt. Gezien de verschrikkelijke actualiteit van Poetins oorlog tegen Oekraïne, verscheen Figes' nieuwe boek *Het verhaal van Rusland* afgelopen september op het juiste moment. De stichtingsmythe van Rusland betreft het rijk van Kiev-Roes, meer speciaal de bekering in 988 van grootvorst Vladimir tot het christendom.

De band met Byzantium (Constantinopel) werd uitgedrukt in de bouw van de Sint-Sofiakathedraal te Kiev. In die stad staat sinds 1853 ook een reusachtig standbeeld van Vladimir de Grote. Maar om de Oekraïners te tarten, onthulde Poetin in 2016 bij het Kremlin een meer dan 20 meter hoge kolos van dezelfde aartsvader. De Russische geschiedschrijving gaat er ten onrechte vanuit dat het vorstendom Moskovië rond 1500 de logische opvolger is van dat rijk van Kiev-Roes. Zij negeert drie eeuwen Mongoolse invloed; vreemde overheersers passen niet goed in het Russische zelfbeeld. Daarentegen krijgt de doctrine van Rusland als het *Derde Rome*, verwoord rond 1523, een onweerstaanbare zeggingskracht. Na de inname door de moslims van Constantinopel (1453) was er opnieuw een 'Rome' gevallen. De grootvorst van Moskou was dé aangewezen hoeder van de christelijke beschaving. Steeds als in latere jaren de troepen van de tsaar overwinningen boekten op goddeloze legers (Iwan de Verschrikkelijke tegen de Tataren; Alexander I tegen Napoleon) kregen de Russen een variant van die mythe voorgeschoteld. Op dezelfde doctrine sloot in de communistische tijd (1917-1991) de ideologie van Lenin en Stalin naadloos aan: was de Sovjet-Unie niet hét ankerpunt voor alle revolutionairen wereldwijd? Dat was de boodschap die de Kominintern (1919-1943) uitdroeg. Echo's van de doctrine klonken ook door in de woorden die

Poetin in september 2022 koos in zijn oorlogsverklaring aan de decadente westerse beschaving. Het Westen is pervers en satanistisch, en vormt een bedreiging voor het heilige, rechtvaardige Rusland. De negentiende-eeuwse slavofielen bouwden voort op de mythe van de edele Russische ziel, verdediger van christelijke waarden tegen het materialistische Westen. Zij wilden de gedeeltelijke moderniseringsuit de tijd van Peter de Grote en Catharina de Grote ongedaan maken.

'Het Westen is pervers en satanistisch, en vormt een bedreiging voor het heilige, rechtvaardige Rusland'

Kerk en tsaar vormden een mystieke band, onder het motto 'orthodoxie, autocratie, nationalisme'; hét antwoord op de revolutieus 'vrijheid, gelijkheid, broederschap'. Tsaar Nicolaas I wilde met de zogeheten Heilige Alliantie in Europa de liberale revolutiepogingen van 1830 en 1848 in de kiem smoren, en wel met een strijdmacht van een paar honderdduizend man. De nederlaag van zijn land in de Krimoorlog (1853-1856) werd gevoeld als een diepe vernedering, met als gevolg een langdurige wrok jegens het Westen. Dat zou voor Rusland een existentiële bedreiging vormen, zo schreef de slavofiel Nikolai Danilevski in 1869. 'Europa is ons niet alleen wezensvreemd, maar zelfs vijandig gezind.' Op dit soort ideeën zou Poetin vanaf 2007 voortborduren. Tussen alle uitweidingen van de auteur over die mythes biedt *Het verhaal van Rusland* ook gewoon de bekende, min of meer obligate canon van de opeenvolgende tsaren, hun hervormingen en tekortkomingen. Figes schildert die in vloeiende stijl en met royale penseelstreken: de gestokte hervormingen van tsaar Alexander II, de reactionaire Alexander III, de naïeve Nicolaas II, de twee revoluties van 1917, de burgeroorlog, de dictatuur van Lenin en van Stalin. Figes toont zich hier de meesterverteller die we herkennen uit zijn *Tragedie van een volk* en *Fluisteraars*. Maar helaas speelde de deadline van zijn

boek hem kennelijk parten, want de periode-Chroesjtsjov-Brezjnev raffelt hij af. De sovjetisering van Oost-Europa, de Koude Oorlog, het neerslaan van de Hongaarse Opstand en van de Praagse Lente, de Cubacrisis en andere drama's blijven buiten beeld. Figes maakt wel duidelijk waardoor de moderniseringspogingen van Gorbatsjov weinig kans van slagen hadden, en hoezeer de Russen na de val van de Sovjet-Unie en de afgang van Jeltsin snakten naar een sterke man die de democratische chaos, de corruptie en de zelfverrijking van oligarchen zou beteugelen.

Hoe geschiedenis en mythetvorming door Poetins regime worden gebruikt, vormt de apotheose van het boek. Figes wijst op het 'Millennium Manifest' van 1999, dat hamerde op traditionele waarden als patriottisme, collectivisme en onderworpenheid aan de staat. Trots op het Russische verleden, inclusief de Stalintijd, werd erin gehamerd. De Doema, het parlement, veranderde in een zaal jaknikkers. Auteurs van geschiedenisboeken kregen strenge richtlijnen ('Stalin – goed; Chroesjtsjov – slecht; Brezjnev – goed; Gorbatsjov en Jeltsin – slecht; Poetin – de beste heerser'). Er kwam een 'geheugenwet' om op te treden tegen historici, journalisten en bloggers die bijvoorbeeld aandacht schonken aan het dekselse Molotov-Ribbentroppact uit 1939. In 2015 werd in Moskou het eerste van twintig 'Mijn Geschiedenis'-parken geopend waar drommen schoolkinderen en kadetten leren er over het ware patriottisme.

De boodschap: het gaat Rusland voor de wind wanneer het zich onder een sterke leider verenigd weet. Onze vijanden – van de Mongolen in de dertiende eeuw tot de nazi's in de twintigste eeuw, en nu het Westen – hebben altijd geprobeerd moedertje Rusland te gronde te richten, maar steeds kwamen wij er weer bovenop. Zo staat het heersende geschiedbeeld in dienst van de machthebbers in het Kremlin. Dit boek levert voldoende stof om dit in onze eigen geschiedenislessen duidelijk te maken. De relevantie van ons schoolvak is zo weer eens bewezen.

Jan van Oudheusden ■

